

האם הציונות היא אימפריאליסטית? / חיים גרינברג

תרגום מאנגלית: אבשלום בן צבי
פורסם במקור באנגלית:

Haim Greenberg, *Is Zionism imperialistic?*, *Jewish Frontier*, New York, January 1936.

ומתורגם לפי הגרסה שנכללה ב

Enzo Sereni, R. E. Ashery (editors) *Jews and Arabs in Palestine: Studies in a national and colonial problem*,
Hechalutz Press, New York, 1936. Pp. 249-257.

האם הציונות היא אימפריאליסטית במהותה? הקומוניזם היהודי הרשמי פסק מזמן לחיוב. בשבועות האחרונים התקשורת הקומוניסטית באמריקה וברוסיה הסובייטית שיגרה מתקפה חדש נגד הציונות כתנועה אימפריאליסטית. אם יתרחשו פוגרומים נגד יהודים יתרחשו בפלשתינה, טוענת התקשורת הקומוניסטית, תיפול האשמה על הציונות, המבקשת לבנות מדינה יהודית על הריסות העם הערבי. כאשר האינטליגנט הלא-יהודי הממוצע, שהידע שלו בהיסטוריה לימד אותו מה משמעותה של חזירת "האדם הלבן המתורבת" לארצות קולוניאליות, פוגש בהאשמות כאלה, הוא מוצא את ההנמקה מתקבלת על הדעת. קל עבורו להניח שהיהודים נוהגים כלפי הערבים בדומה להתנהגות האירופים כלפי האינדיאנים באמריקה, או שהם לקחו את אותה "משימה תרבותית" בפלשתינה שהצרפתים ביצעו באופן מבריק כל כך באלג'יר, והבריטים בקונגו. והגרוע מכל, ישנם מספר יהודים שתגובתם להקש הקומוניסטי הזה היא הלא-נכונה כלפי התופעה הדוחה של "ג'ינגואיזם"¹ יהודי.

כמובן, ניתוח מדויק יותר של הסוגיה חושף מייד כמה חלשה ההשוואה בין היהודים לבין עמים אימפריאליסטים. אין מדינה יהודית השואפת לספח את פלשתינה ה"ערבית"; צי יהודי עדיין לא הנחית מלחים על חופי חיפה; וחיללים יהודים לא שפכו דם ערבי או הפציצו ערים או כפרים ערבים. אפילו קורא לא בקיא לא יכול שלא להבחין שיהודים רוכשים קרקע להתיישבות בשיטות שונות מאלה ששימשו את הבריטים בקניה, ושכל האי מנהטן עולה פחות מכמה דונמים של אדמה בפלשתינה. והבדל נוסף מתגלה: אימפריאליסטים אירופאים שולחים בעיקר בעלי-אחוזות, אנשי מליציה, עובדי מדינה, וסוחרים אל הקולוניות שלהם. ההגירה היהודית לפלשתינה, לעומת זאת, מורכבת בעיקר מפועלים. למעשה, עקרון **העבודה העצמית** הופך לבסיסי בציונות. אבל הספקן עדיין לא בטוח. אולי הציונות מייצגת מקרה פרטי, זן מיוחד של אימפריאליזם, פרדוקסלי בצורתו, אבל אגרסיבי במהותו, המכוון להשתלט על ארץ ולדכא עם אחר?

זו שאלה של אתיקה חברתית הדורשת תשובה. אם הציונות היא בסך הכל ביטוי לאגואיזם לאומני, היא לא זכאית לא לתמיכה ולא לסובלות מצד קבוצות פרוגרסיביות; היהודים עצמם צריכים לחסל אותה. אני מוכן אפילו להרחיק מכך. אם הציונות היא הצורה שאומצה על ידי שוביניזם² יהודי אגרסיבי, היא לא רק לא מוצדקת מוסרית, אלא גם נידונה בסופו של דבר לתבוסה. אני לא מאמין שלעם היהודי יהיה אי פעם את הכוח הנחוץ לבצע משימה כה גרנדיוזית – ללא תקדים בהיסטוריה – מבלי להכרה בצדקתה. מבלי הכרה שכזו, כל הגורמים האובייקטיביים יתארגנו נגדנו. אנטי-אימפריאליסטים יתנגדו לנו כעיקרון; אימפריאליסטים, מהסיבה הטובה והמספיקה שאין להם צורך בשותפים נוספים בעסק השליטה בעולם, שבו מספר השותפים המוזמנים ושאינם-מוזמנים כבר כך גבוה באופן לא נוח. מנקודת מבט זו, השאלה של "אימפריאליזם יהודי" הופכת לא רק לשאלה תיאורטית ומוסרית, אלא גם מעשית.

¹ ג'ינגואיזם – לאומנות קיצונית המאופיינת במדיניות חוץ אגרסיבית. כל הערות השוליים הן של המתרגם.
² שוביניזם – כאן במשמעותו המקורית: שילוב של פטריאטיזם קיצוני ולאומנות.

באיזה מדד יש לבחון איפוא את הציונות? איזה ניתוח אובייקטיבי וקפדני היא צריכה לעבור? אני מאמין שאין מדד טוב יותר מאשר עיקרון שיוויון הזכויות ושיוויון הערך של כל האנשים והגזעים. כל עם, לא משנה כמה גדול או קטן הוא, אינו יותר מיחידה, או פחות מיחידה. מדד ערך כזה – הבסיס המהותי לדמוקרטיה – חייב להיות מיושם ליחסים שבין עם לעם, בין גזע לגזע, כמו בין יחידים. למדנו כבר להבחין בין דמוקרטיה מילולית, פורמלית, לבין דמוקרטיה בפועל. אפילו העיוור החל לראות של המדינה הקפיטליסטית בת־זמננו היא פסבדו־דמוקרטיה. הדמוקרטיה האמיתית של זמננו לא אינה מתקיימת עוד בליברליזם פושט הרגל של ימינו, אלא בעליית הסוציאליזם. הסוציאליזם נותן ביטוי קונקרטי לתפישת שיוויון הזכויות שנוצרה במקור על ידי הליברליזם. כיום אנו יודעים שביטוי בחוקה לא מבטיח שיוויון; שמילים נותרות ריקות אלמלא ניתן להם תוכן חברתי וכלכלי. למרות שהאזרח השבע או שאכל יותר מדי עלול להרגיש את עצמו כלא יותר מ"פרט" בודד במדינה, מחזיק הזכויות השוות הרעב והמרופט מרגיש את עצמו באופן משמעותי כפחות מ"פרט"; הוא מרגיש את עצמו כאפס. באופן חוקי אנו יכולים לטעות שגם לבנקאי וגם למוכטל יש את אותה הזכות לבלות את החורף בפלורידה, ושארף אחד מהם לא אמור לגנוב בקבוק חלב. כאשר אנו מתרגמים את ה"שיוויון" החוקי הטהור הזה למונחים סוציולוגיים אנו תופשים את ההומור המלנכולי של המילה.

עיקרון של שיוויון אשר לפיו הן לאנגליה, והן, הבה נאמר, לצוענים, אסור לבקש טריטוריה חדשה, הוא חלול באופן דומה. הגיע הזמן לנטוש את הסיסמה הליברלית הפורמלית של "שיוויון" לא רק ביחסים בין המעמדות, אלא גם בין עמים. אדם שישן על עיתון על ספסל רכבת תחתי הוא לא אזרח בעל זכויות שוות ללא קשר למה שמבטיחה החוקה. ועם שאין לו מספיק קרקע תחת רגליו ושמים מעל ראשו על מנת להנות מחלקו בעושר הטבעי של העולם, הוא לא עם בעל זכויות שוות, ללא קשר למה שאולי כתוב באמנה של "ליגת האומות" הנוכחית או אחרת היפותטית. במדיניות הפנים, הבורגנות תומכת ב"סטטוס קוו"; המעמדות המדוכאים מפגינים רצון "תאב־בצע" לרכושם של אחרים. באופן דומה, ביחסים בינלאומיים, תומכי ה"סטטוס-קוו", ה"זכות וסדר", הם העמים שיש להם יותר מאשר חלקם, שיש להם אפילו יותר ממה שהם יכולים להשתמש בו. מהצד השני, העמים שיש להם פחות ממה שהם צריכים, מפגינים "אנוכיות" ו"שאיפות פורעות־חוק".

הקשר בין הנזכר למעלה לבין הציונות הופך ברור כאשר אנו מבינים שלא משנה עד כמה ייחודית וספציפית תהיה הבעיה היהודית, למרות זאת הציונות היא חלק מתנועה גדולה יותר, עולמית. בין עם תומכיה מודעים לכך או לא, הציונות היא היבט של בעיה בינלאומית גדולה בהרבה; היא חלק מהמאבק של עמים מדוכאים ומנושלים לשיוויון אמיתי. בהנחה ש"ניו-דיל" הוא מונח מתאים לתיקון של סבל מעמדי (הבה נתעלם לרגע מהקישור שכל אמריקאי חושב פיתח ביחס לביטוי זה) הרי ש"ניו-דיל" נחוץ גם ביחסים הבינלאומיים. חייבת להתבצע חלוקה־מחדש של משאבים ואדמה בין עמים ובין גזעים. איננו יכולים להתעלם מהעובדה שהעם הסיני, עם ארבע מאות מיליון הפיות שלו, מפיק את קיומו משטח שגודלו מחצית מגודלה של קנדה, עם אוכלוסייתה בת עשרה מיליון נפש. לא כל הקוראים האמריקאים יודעים ששני מיליון סינים מתו מרעב במהלך שנה אחת. העיתונים שלנו דחקו את המידע לדפים האחוריים, מכיוון שהכותרות הראשיות הוקדשו לפרטים הקטנים של גירושין הוליוודיים. איש אינו יכול לדבר מבלי בושה על ה"שיוויון" של שלוש מאות ההודים הרעבים באסיה, כאשר ניו־גיניאה בלבד, לפי הערכות שמרניות, יכולה לקיים 120 מיליון באופן ראוי. לא אנגליה, להולנד או אוסטרליה – שלוש השליטות של ניו־גיניאה – יש מספיק אנשים כדי לנצל את השטח. מזרח־אפריקה (ביחד עם מדגסקר) כוללת שטח של 1,800,000 מייל מרובע. היא גדולה כמו כל הודו ויש בה ככל הנראה פי שניים שטח

המתאים לעיבוד מאשר בהודו. כל אוכלוסייתה היא בין תשעה עשר לעשרים מיליון, בערך אחת עשרה נפשות למייל מרובע. על ידי מי נשלטת מזרח-אפריקה? על יד אנגליה, אשר למרות האבטלה שלאחר המלחמה אינה מסוגלת ליישב ולו אחת ממושבותיה באופר ראוי; על ידי צרפת, שאינה מנצלת את המכסה המלאה שלה לארצות הברית, ונאלצת לעיתים קרובות לייבא פועלים עונתיים סלביים ואיטלקים על מנת להציל את הקציר; על ידי פורטוגל שמזמן שלחה את אוכלוסייתה העודפת לברזיל ולמדינות אחרות בדרום אמריקה. אדם יכול לראות בקלות מהנזכר למעלה באיזו מידה ובאיזה חוסר-צורך מתבזבזים המשאבים של מזרח אפריקה.

הבה נשכח לרגע שכאשר אלוהים ברא את העולם הוא הוציא את ההוראה שלא יהיו "גזעים צבעוניים" ביבשת אמריקה. מצד שני, הבא נתעלם לרגע גם מהמדיניות השוביניסטית הברוטלית הנוכחית של יפן. בנוסף לממשלה מילטריסטית, ביפן ישנו עם, עם תעשייתי, עובד, שנחוצה לו יותר אדמה לקיומו. הצורך הזה מתחדד ומתבהר מיום להיום. אנו יודעים שבאיווה, לדוגמה, משפחת החוואי הממוצע מעבדת פי 35 יותר אדמה ומגדלת פי 23 יותר בקר מאשר חוואי ביפן; שטקסס, עם אוכלוסייתה הלא משמעותית, גדולה בקצת מאשר כל יפן. השיטות המשמשות עכשיו את יפן ל"התפשטות", הן ציניות באופן ברוטלי, והרות-סכנה עבור אסיה והעולם כולו, אבל הפסיביות הפטאלית של סין והסבלנות הנהדרת של הודו אינן לא נורמליות, ולא פתרון עבור מצוקתן. אנו יודעים, כמובן, שהמשאבים הטבעיים של הקרקע אינם מנוצלים במלואם גם בסין וגם בהודו. אם היתה דרגה גבוהה יותר של התפתחות טכנולוגית וכלכלה מתוכננת טוב יותר – תנאים שלא יכולים להתקיים כל עוד הבורגנות ההרסנית הנוכחית בשלטון – רמת החיים יכלה לעלות, אפילו ללא התפשטות טריטוריאלית. אבל בהתחשב בכך שכשלושת רבעי מיליארד אנשים מעורבים – כמעט חצי מאוכלוסיית העולם – הדבר הופך בלתי אפשרי ליצור רמת חיים נורמלית בתוך הגבולות הדחוקים שאליהם דן האימפריאליזם האירופי את העמים האלה. הבעיות הבינלאומיות של המאה העשרים אינן יכולות להיפתר מבלי ההגירה וההתיישבות של מיליוני אנשים. מבלי חלוקה-מחדש שכזו של האוכלוסייה אי אפשר לדבר על שיויון ממשי. העמים ברי-המזל חסמו את הדרך לפתרון האפשרי האמיתי. הם אינם מנצלים בעצמם את הטריטוריות שתחת שיפוטם ולא מרשים לעמים אחרים להשמש בהן – גישת "כלב באבוס" טיפוסית. התירוץ היחיד שהם מציעים הוא האפשרות שהדורות הבאים יזדקקו למרחב שבו הם מחזקים פנוי כעת. עכשיו נחזור ספציפית אל הציונות. כיצד נפגעים, או יכולים להפגע, האינטרסים הלאומיים של הערבים על ידי הציונות? מי הוא מי במאבק הפוליטי המלנכולי בין היהודים וההנהגה הערבית? מי משתי הקבוצות היא אימפריאליסטית, ומי חייבת להאבק נגד האימפריאליזם כדי לזכות בחלקה ההוגן? כאשר אנו מדברים על אינטרסים לאומיים ערביים, איננו יכולים להגביל את עצמנו לגבולותיה של פלשתינה. אין עם ערבי-פלשתיני נפרד בעל תודעה לאומית פלשתינית ברורה. הערבי של פלשתינה מחשיב את עצמו או כבן לשבט, או כבן לעם הערבי שרק חלק קטן מתוכו חי בפלשתינה. אין זה מקרה שהתנועה הלאומית הערבית, ככל שהיא קיימת, היא פאן-ערבית. לקבוצת ה"איסתיקלל"³ אין מונופול על החלומות והשאיפות הפאן-ערביים. כל לאומן ערבי רואה לפניו את הפרספקטיבה של גוף לאומי-פוליטי המתפרש על שטח גדול של ארצות-דוברות-ערבית. כאשר הקומוניסטים מבקשים לשלב את עצמם בקרב הערבים ולמשוך את רגשותיהם, הם יודעים שהם חייבים לעסוק ב"אנגליה-צרפת-ציונות" – הגורמים המונעים את ייסודה של ממלכה פאן-ערבית.

³ איסתיקלל – בערבית – עצמאות.

מנקודת מבט זו החשבון צריך להיות לא בין 400,000 היהודים ו-800,000 הערבים בפלשתינה, כלומר בין השאיפות של 400,000 פרטי יהודים והאינטרסים של מספר גדול יותר של פרטים ערבים, אלא בין שתי יחידות; יחידה אחת מכנה את עצמה העם היהודי, ושניה מכנה עצמה העם הערבי. מי משתיהן יותר תרבותית או מתקדמת אינו חשוב. הבה נתחשב במה כל אחת מהן מחזיקה. הטריטוריות הבאות (בדמות מספר מדינות ונסיכויות) יכולות להחשב לערבים; כל חצי האי ערב עם שטח של שלושה מיליון קילומטרים מרובעים ואוכלוסיה של לא יותר משלושה או ארבעה מיליונים; עיראק (מסופוטמיה) עם שטח של 370,000 קילומטרים מרובעים ואוכלוסיה דלילה של כשלושה מיליונים; סוריה, עם אוכלוסיה של לא יותר משני מיליון וחצי על 180,000 קילומטרים מרובעים. כאשר מחשבים את הכל, אנו מקבלים אוכלוסיה כוללת של כעשרה מיליון היושבת על 3,500,000 קילומטרים מרובעים, בערך שלוש נפשות לקילומטר מרובע. (באירופה צפיפות האוכלוסיה היא 43 נפש לק"מ). כמה לאומנים ערבים כוללים את מצרים בחלום לפדרציה ערבית עתידית. בקבלת החשובונות האלה, ערביסטן-המאוחדת לעתיד תכלול 4.5 מיליון קמ"ר – שטח בגודל מחצית משטחה של יבשת אירופה. נכון, שטח המדינה אינו תמיד מדד מדויק לקיבולת שלה. ללברדור, למרות גודלה, יש ערך כלכלי קטן. האדמות הערביות כוללות חלק של מדבר ושממה, שיש לו משמעות "אסטתית" או "רומנטית" בלבד. אבל ידוע לכל שחצי-האי-ערב רחוק מלהיות מפותח לפוטנציאל המקסימלי שלו.⁴ זהו סוד גלוי שסוריה, אם תנוהל טוב יותר ותושקה כראוי, תוכל לקיים שישה עד שמונה מיליוני אנשים נוספים ברמת חיים גבוהה יותר מאשר הנוכחית.⁵ איש לא יטיל בספק שמסופוטמיה, לשעבר "אסם התבואות של העולם", יכולה להכליל משבעה ועד עשרה מיליון איש.⁶ (בזמנים עברו היא הזינה ככל הנראה הרבה יותר אנשים מאשר כיום). העם הערבי ככלל, אפוא, שולט בשטח אדמה גדול מכפי שנחוגץ לו, מכפי שהוא מעבד, ומכפי שהוא מסוגל לעבד בכוח המספרי הנתון לו. אנו מכירים מעט טוב יותר את היחידה השניה. אנו יודעים את ההיסטוריה שלה, בעבר ובהווה, ואין לנו צורך בגיאוגרפים מומחים על מנת לקבוע את השטח שמוחזק בידי העם היהודי. פלשתינה, שאליה שואפים היהודים, מהווה פחות מאחוז אחד מהשטח של ערביסטן המוצעת.

לאור המדד הזה – הממד היחיד שניתן ליישם על בעיות שיש להן השלכות חברתיות אדירות בקנה מידה היסטורי – הלאומנים הערבים, ככל שניתן לשפוט אותם לפי נציגיהם, דומים פסיכולוגית לאימפריאליסטים האירופאים המפוטמים, שלא אוכלים את העוגה שלהם, אבל חייבים להחזיק בה, ולא יחלקו אותה עם הרעבים. כמוכן, יש הבדל אחד בין אימפריאליסטים אירופאיים וערבים – הבדל טכני, יותר מאשר רוחני. האימפריאליזם האירופי מפעיל מכונה צבאית עצומה; האימפריאליזם הערבי רק חולם על אחת כזו. נכון לעכשיו אין עדיין אימפריה ערבית, ולא כל מה שנחלם באלף ואחד הלילות של החישובים הפוליטיים מוגשם מחר. האימפריאליזם הערבי נכון לעכשיו הוא הלך-רוח, אבל הוא לא פחות ריאקציונרי ומאיים. הסופר העברי אברהם שבדרון⁷, יצר המשגה מתאימה לאבחנה בין שני סוגים של אימפריאליזם: אימפריאליזם של התפשטות (אירופאי), ואימפריאליזם של אגירה (למשל, הערבי). האימפריאליזם של האגירה, כלומר אחיזה בחוזקה

⁴ בשנת 2018 מנתה אוכלוסיית חצי-האי-ערב כ-86,222,000 נפשות. יותר מפי 20 מאשר האוכלוסיה המשוערת שבה נקב מחבר המאמר ב-1936.

⁵ בשנת 2011, לפני הירידה בעקבות המלחמה המתנהלת בסוריה, מנתה אוכלוסיית סוריה כ-21,124,000 נפשות, בערך פי עשר מאשר הערכת האוכלוסיה הגבוהה, של 2.5 מיליון נפש, שבה נקב מחבר המאמר ב-1936.

⁶ בשנת 2016 הוערכה אוכלוסיית עיראק בכ-37.2 מיליון נפש.

⁷ [אברהם שרון \(שבדרון\)](#) – הוגה דעות, מוזיקאי ופובליציסט ציוני.

בכל מה שהישג יד, בין אם ניתן להשתמש בו או לו, הוא הפרה של עיקרון השיוויון האמיתי בין העמים לא פחות מאשר האימפריאליזם של ההתפשטות.

מיליוני אנשים כבר מבינים שבעלות פרטית אינה מקודשת ואסורה בהתערבות. הגיע הזמן להבין ש"בעלות פרטית" לאומית של ארצות אינה קודש־הקודשים מוחלט, שהזכויות הריבוניות של עמים לא התגלו ביחד עם חוקי הטבע. אגואיזם לאומי, וספציפית הגרסה שממנה שואב האגואיסט לכל היותר סיפוק פיקטיבי, מדומיין, חייבת להיות מטרה למלחמה בדיוק כמו אגואיזם אינדיבידואלי. הזכות המוחלט של עם לאדמה, הזכות להציב שלטי "אין מעבר" על שטח שלא יכול להיות שימושי ביד הבעלים כביכול, הוא אנכרוניזם מוסרי וכלכלי. זהו ערבוב עגום של "חוש הכבוד" הפיאודלי עם תסביך הבעלות לשם בעלות הקפיטליסטי. זוהי ירושת מהעבר שחייבים לסלק בהקדם האפשרי.

ההתיישבות הציונית בפלשתינה מתייצבת כנגד האימפריאליזם הערבי. כל הגורמים הפרוגרסיביים, יהודים, לא־יהודים, וערבים צריכים להלחם למול האימפריאליזם של האגירה. באותו הזמן, באופן טבעי, המדיניות היהודית והתכנון הכלכלי בפלשתינה חייבים להישמר מפני אובדן האיזון המוסרי. המדיניות הציונית חייבת להמנע מכל כתם של שוביניזם, או שתאבד בכל אמת מידה את האבחנה בין ראוי לפסול.